

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 11 oktober 2017

Mål nr

Ö 5215-15

KLAGANDE

CT

SAKEN

Klagan i hovrätt över domvilla

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts, Mark- och miljööverdomstolen, beslut 2015-09-30 i mål
F 7885-15

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen undanröjer Mark- och miljööverdomstolens beslut och visar ärendet åter till Mark- och miljööverdomstolen för fortsatt behandling.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

CT har yrkat att Högsta domstolen ska undanröja Mark- och miljööverdomstolens avvisningsbeslut och bifalla hans klagan över domvilla.

SKÄL

Bakgrund och frågan i Högsta domstolen

1. Lantmäteriet fattade i december 2011 beslut om fastighetsreglering avseende två fastigheter i Vilhelmina kommun. Beslutet innebar att ett område fördes över från den ena fastigheten till den andra. Det överklagades inte och fick laga kraft.
2. CT klagade över domvilla i Mark- och miljööverdomstolen cirka tre och ett halvt år efter det att Lantmäteriets beslut hade fått laga kraft. Han gjorde gällande att Lantmäteriet hade genomfört förrättningen och bestämt den geografiska omfattningen utan att beakta hans fastighets servitutsrättigheter och utan att ge honom tillfälle att yttra sig.
3. Mark- och miljööverdomstolen avvisade CTs klagan med hänvisning till att den hade kommit in för sent.
4. CT har överklagat avvisningsbeslutet och tillagt att han från Lantmäteriet fått besked om att det inte finns någon tidsfrist för att ansöka om extraordinära rättsmedel.
5. Frågan i Högsta domstolen är om det finns grund för att avvisa CTs framställan eller om den ska prövas.

Tillämpliga lagbestämmelser

6. CTs klagan över domvilla ska bedömas enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden (se 15 kap. 1 § fastighetsbildningslagen, 1970:988, och 5 kap. 1 § lagen, 2010:921, om mark- och miljödomstolar).

7. De särskilda rättsmedlen regleras i 42 § ärendelagen. Enligt den paragrafen ska bl.a. 58 kap. 1 och 4 §§, 10 a § första stycket, 59 kap. 1 och 2 §§ samt 5 § första stycket rättegångsbalken tillämpas också i ärenden som avgörs enligt ärendelagen. En ansökan om resning respektive en klagan över domvilla ska alltså prövas enligt de grunder som gäller för tvistemål. Regleringen innebär dessutom att de tidsfrister som ställs upp i 58 kap. 4 § andra stycket respektive 59 kap. 2 § andra stycket rättegångsbalken ska tillämpas. I 42 § ärendelagen sägs det vidare att resning får äga rum även i andra fall än som föreskrivs i 58 kap. rättegångsbalken, nämligen om det finns synnerliga skäl.

Klagan över domvilla kan inte bifallas enligt reglerna i rättegångsbalken

8. CTs klagan över domvilla får anses grunda sig på sådana omständigheter som avses i 59 kap. 1 § första stycket 2 och 4 rättegångsbalken. Enligt 59 kap. 2 § andra stycket ska en klagan över domvilla som grundas på någon omständighet som avses i 59 kap. 1 § första stycket 2 ges in inom sex månader från det att klaganden fick kännedom om beslutet. En klagan över domvilla som grundas på någon omständighet som avses i första stycket 4 ska i stället ges in inom sex månader från det att beslutet fick laga kraft.

9. Lantmäteriets beslut fick laga kraft flera år innan CT klagade på beslutet. Av handlingarna framgår att CT fick kännedom om Lantmäteriets beslut mer än två år före hans klagan. Han har alltså överskridit de tidsfrister som gäller enligt 59 kap. 2 § andra stycket rättegångsbalken. Att CT fått besked från Lantmäteriet att det inte finns någon tidsfrist för att ansöka om

extraordinära rättsmedel saknar betydelse för bedömningen av om hans klagan över domvilla har getts in i rätt tid. En tidsfrist för att ansöka om extraordinära rättsmedel kan inte återställas.

10. Frågan är då om bestämmelsen om synnerliga skäl i 42 § ärendelagen ändå får anses möjliggöra en prövning.

Synnerliga skäl för resning enligt ärendelagen

11. I allmän domstol används de extraordinära rättsmedlen resning och klagan över domvilla. I förvaltningsdomstol används endast resning, som då har ansetts även kunna innefatta sådana förfarandefel som enligt rättegångsbalken utgör domvilla. Till skillnad från regleringen i rättegångsbalken finns i förvaltningsprocesslagen (1971:291) inte någon tidsfrist inom vilken resning måste sökas. Det finns inte heller några specifika resningsgrunder. I stället gäller allmänt att resning får beviljas om det på grund av något särskilt förhållande finns synnerliga skäl att pröva saken på nytt (37 b §). Resningsbegreppet i förvaltningsprocessen skiljer sig alltså i viss utsträckning från motsvarande begrepp i rättegångsbalken. Det förvaltningsprocessrättsliga begreppet ligger därmed närmare det resningsbegrepp som används i regeringsformen (11 kap. 13 §).

12. Ett syfte med regeln i 42 § ärendelagen om resning vid synnerliga skäl är att den ska kunna tillämpas på ett sätt som motsvarar de mer allmänt hållna principer som gäller inom förvaltningsrätten, åtminstone när tvisten inte rör förhållandet mellan enskilda. (Se SOU 1992:138 s. 74 f. och prop. 1995/96:115, s. 124.) En situation som särskilt nämns i motiven till lagen är att den enskilde söker resning då det enligt rättegångsbalkens regler är för sent.

När det finns synnerliga skäl, bör resning även i ett sådant fall kunna beviljas i fråga om ett beslut som grundas på en uppenbart oriktig rättstillämpning. (Se a. prop. s. 125 och 177.)

13. Högsta domstolen har i rättsfallen NJA 2016 s. 389 och NJA 2016 s. 395 uttalat att ärendelagens regel om resning vid synnerliga skäl öppnar, när skälen är mycket starka, för resning i situationer som inte kan hänföras till någon av resningsgrunderna i 58 kap. 1 § rättegångsbalken. Men den ska kunna tillämpas också när en sådan grund i och för sig kan vara tillämplig men tidsfristerna i 58 kap. 4 § andra stycket har överskridits. I den sist nämnda situationen kan det enligt Högsta domstolen visserligen te sig märkligt att ärendelagen hänvisar till tidsfristerna om det ändå är möjligt att bryta igenom dem. Saken får dock så förstås att kraven för ett bifall vid en prövning i sak måste ställas högre, när tidsfristerna enligt rättegångsbalken har löpt ut.

14. Det ligger på domstolen att rättsligt kvalificera de omständigheter som sökanden har åberopat och pröva dem enligt de resningsgrunder som domstolen anser vara tillämpliga. Om domstolen kommer fram till att resning inte kan beviljas genom en tillämpning av de regler i rättegångsbalken som ärendelagen hänvisar till, ska domstolen därför pröva om de åberopade omständigheterna utgör synnerliga skäl för resning enligt lagen. Det gäller även om sökanden inte har åberopat den regeln i ärendelagen. (Se NJA 2016 s. 389.)

Närmare om domvilla enligt ärendelagen

15. Enligt departementspromemorian med förslag till ärendelag skulle regeln om synnerliga skäl omfatta även klagan över domvilla. Förslaget grundades bl.a. på uppfattningen att det åtminstone före 1988 års ändringar i rättegångsbalken förhöll sig så att resning och undanröjande på grund av

domvilla i domstolsärenden ansågs kunna beviljas efter mindre restriktiva principer än dem som enligt rättegångsbalken gäller för tvistemål. För att sakligt sett få en ordning som mera liknar den som gäller enligt förvaltningsrätten borde bestämmelsen enligt promemorian kompletteras genom att resning och besvär över domvilla skulle få beviljas också när det förekommer synnerliga skäl. Förslaget fanns med också i lagrådsremissen. (Se En ny ärendelag: promemoria utgiven av Justitiedepartementet, Stockholm 1995, s. 47 ff. och s. 90 f.)

16. Lagrådet ansåg att det inte var tillräckligt motiverat att ett undanröjande på grund av domvilla skulle kunna ske i vidare mån än vad som följer av 59 kap. rättegångsbalken. Vid sidan av de reglerna skulle det alltså inte vara möjligt att i ett renodlat domvilloärende ta hänsyn till om det i ett enskilt fall finns synnerliga skäl. Att ett rättegångsfel utgör domvilla hindrar emellertid inte att felet kan utgöra också grund för resning. Det förslag som fanns i departementspromemorian kunde, enligt Lagrådet, föranleda tolknings-svårigheter, bl.a. när det gäller att avgöra vad som ska anses utgöra domvilla. (Se prop. 1995/96:115 s. 327.)

17. Bestämmelsen i 42 § ärendelagen utformades i enlighet med Lagrådets förslag. I propositionen uttalas att någon motsvarighet till regeln om synnerliga skäl inte behövs vid domvilla, eftersom de situationer i vilka en extraordinär åtgärd bör beviljas enligt en sådan regel också torde falla in under regeln om resning. (Se a. prop. s. 124.)

18. Uttalandena i propositionen får förstås på så sätt att domvilla enligt ärendelagen uteslutande ska regleras med tillämpning av rättegångsbalkens regler. En sådan ordning framgår också av paragrafens ordalydelse.

19. Förarbetsuttalandena får emellertid också förstås på så sätt att domstolen inte kan stanna vid att konstatera att sökanden klagat över domvilla och avvisa klagan om den kommit in för sent enligt rättegångsbalkens regler. Domstolen har att rättsligt kvalificera de omständigheter som ligger till grund för ansökan.

20. Rättegångsfel enligt domvillobestämmelserna i 59 kap. 1 § rättegångsbalken kan utgöra grund också för resning (jfr prop. 1995/96:115 s. 124 och 327, liksom exempelvis NJA 1985 s. 649). Om domstolen kommer fram till att klagan över domvilla inte kan bifallas genom en tillämpning av rättegångsbalkens bestämmelser, kan domstolen alltså ha att pröva huruvida omständigheterna kan utgöra grund för resning enligt ärendelagen. Det innebär att domstolen i så fall ska bedöma om det finns skäl för resning enligt rättegångsbalkens regler i 58 kap. rättegångsbalken eller om omständigheterna kan utgöra synnerliga skäl för resning enligt 42 § andra meningen ärendelagen.

Bedömningen i detta fall

21. Eftersom CTs klagan över domvilla har inkommit efter de tidsfrister som anges i 59 kap. 2 § andra stycket rättegångsbalken saknas det förutsättningar att pröva hans klagan enligt 59 kap. De av CT anförda omständigheterna kan emellertid också anses falla in under bestämmelsen i 58 kap. 1 § första stycket 4 rättegångsbalken. Resning kan inte beviljas genom en tillämpning av de regler i rättegångsbalken som ärendelagen hänvisar till, eftersom ansökan kommit in mer än sex månader från det att beslutet vann laga kraft (42 § första meningen ärendelagen och 58 kap. 4 § andra stycket rättegångsbalken). En prövning av om omständigheterna utgör synnerliga skäl för resning enligt 42 § ärendelagen ska emellertid ändå ske.

Det framgår inte att någon sådan prövning har gjorts. Ärendet bör därför visas åter till Mark- och miljööverdomstolen för fortsatt behandling.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Gudmund Toijer, Johnny Herre (referent), Agneta Bäcklund, Anders Eka och Mari Heidenborg
Föredragande justitiesekreterare: Åsa Brundin